

Més de 25 anys fent camí. Ètica i Treball Social

EMÍLIA ALONSO, JOSEFINA BASSETS, MONTSERRAT PLANS I GLÒRIA RUBIOL

Treballadores socials. Col·legi Oficial de TS de Catalunya

Recibido: 21 de marzo de 2011 · Aceptado: 30 de junio de 2011

RESUMEN

El present article recull les dades principals d'un estudi de recerca sobre els comitès d'ètica i deontologia del Col·legi de Treball Social de Catalunya. En descriu la història, les consultes rebudes, les persones consultants i altres dades, i finalitza amb unes conclusions i recomanacions per als consells o comitès de deontologia professional del treball social.

PALABRAS CLAVE: Deontologia i Treball Social, ètica i Treball Social, consells de deontologia, col·legis de treballadors/es socials.

ABSTRACT

This article contains the main data from a research study on the ethics and deontology committee of the Association of Social Workers of Catalonia. It describes the history of the committee, some factual information about the consultations addressed to it, the consulting persons and other items, and proposes recommendations for the ethics committees of social work.

KEY WORDS: *Deontology and social work, ethics and social work, ethics committees, associations of social workers.*

CORRESPONDENCIA
catalunya@tscat.cat

Parlar i escriure sobre ètica, crear comitès d'ètica o deontologia forma part de l'actualitat en els àmbits professional, acadèmic, empresarial i d'altres; podríem dir que "està de moda". Ens en alegrem i ho celebrem perquè és un bon símptoma en aquests temps de crisi de valors. Però, més enllà d'aquests moments de *boom* de l'ètica i la deontologia, volem deixar constància d'un passat de més de 26 anys de dedicació constant a l'ètica i la deontologia professionals per part de treballadors/es socials.

El present article està basat en un estudi de recerca que va ser portat a terme per les quatre autores amb el propòsit de deixar escrit un testimoni del més destacat d'allò portat a terme per col·legues seves durant dècades, i alhora aprofundir en el que van realitzar per a cercar-hi línies que poguessin ser d'utilitat per al futur. Posteriorment l'estudi va ser publicat¹. Una de les autores, Emília Alonso, està vinculada a València molt especialment; membre de la promoció de 1964 de l'Escola de TS de València, va exercir allí com a treballadora social fins l'any 1968.

En planejar el treball i realitzar-lo teníem presents aquells mandats del Codi d'Ètica i Deontològic (2000) del nostre Col·legi que assenyalen com a deures dels professionals: *"compartir amb els/les altres col·legues i amb les persones responsables de les escoles de Treball Social i els centres de formació permanent els nous coneixements obtinguts a través de la recerca i de l'experiència"* (article 5.4) i *"el/la DTSD/AS ha de tenir present que la documentació és un material bàsic d'estudi que aporta elements útils per a adequar la política social a les necessitats reals de la població"* (article 5.8). Pel fet d'haver tingut el privilegi i la responsabilitat de ser membres del Consell d'Ètica durant uns anys (en diferents etapes del Consell), varem assumir els

deures esmentats i així varem estudiar què s'havia fet amb la finalitat de compartir tant els resultats de la recerca com el que havíem conegut i après en la nostra participació en les tasques del Consell.

Com veureu en les pàgines que segueixen, en l'article s'exposa en primer lloc una síntesi de la història del Consell d'Ètica seguida de l'estudi de les consultes rebudes per aquest consell i de la fonamentació de la major part de les respostes en els codis. Finalment, de tot l'estudiat se n'extreuen unes conclusions i unes recomanacions per al futur.

1. HISTÒRIA DEL CONSELL D'ASSESSOR D'ÈTICA PROFESSIONAL DEL COL·LEGI DE CATALUNYA

Les pàgines que segueixen estan dedicades a una breu història del Consell Assessor d'Ètica Professional del Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya² des de la seva creació, a l'octubre de 1984, fins a la seva transformació l'any 2006 quan, d'acord amb canvis en els Estatuts del Col·legi, va ser substituït pel Consell de Deontologia Professional. Hi afegim, a més, algunes dades sobre aquest segon consell.

El present recull històric s'ha basat principalment en les actes del Consell i en les memòries que aquest redactava cada any per ser llegides en l'Assemblea anual i recollides en la Memòria anual del Col·legi.

El Col·legi de Catalunya, com la major part dels altres col·legis de TS, va ser constituït el 1984 a conseqüència de la llei estatal (10/1982 de 13 d'abril) de creació dels col·legis oficials de diplomats en treball so-

1 Emília Alonso, Josefina Bassets, Montserrat Plans i Glòria Rubiol, *El Consell Assessor d'Ètica Professional del Col·legi Oficial de DTS i AS de Catalunya 1984 - 2006*. Publicat pel Col·legi el 2010.

2 Aquest és el nom actual proposat per al Col·legi des dels nous Estatuts aprovats el 2011. Abans el nom era Col·legi Oficial de Diplomats en Treball Social i Assistent Socials de Catalunya; els nous Estatuts estan pendents de ratificació per la Generalitat de Catalunya.

cial i assistents socials com a corporacions de dret públic. L'article 2 de la mateixa llei establí la formació del Consejo General de Colegios Oficiales de DTS i AS de España.

El Col·legi de Catalunya es va constituir com a un col·legi d'àmbit autonòmic gràcies a l'acord entre totes les associacions d'assistents socials de Catalunya (les dues de Barcelona i les de Manresa, Lleida, Girona i Tarragona) que s'havien originat al llarg dels anys a les ciutats on hi havia hagut escoles d'assistents socials. Mitjançant l'esforç d'uns i les renúncies d'altres es va aconseguir formar un sol col·legi amb Delegacions a totes les seus de les antigues associacions d'assistents socials.

Constituint el Col·legi de Catalunya, el Consell Assessor d'Ètica Professional va ser creat per la primera Junta del Col·legi (1983-1986) que va tenir com a una de les seves prioritats establir un consell d'ètica. Al Consell li podem posar una data concreta d'inici, després dels mesos de preparatius i gestions per a la seva constitució. El 9 d'octubre de 1984 per primera vegada i convocat per la Junta del Col·legi es va reunir el Consell d'Ètica. Els participants foren nomenats directament per la Junta per agilitzar la constitució, tot considerant que s'hauria de fer un reglament i establir les normes per a la constitució posterior del Consell on pogués participar tota la col·legiatura, i les opcions a ser-ne membres -dintre d'uns requisits- fossin oberts a tots els col·legiats i col·legiades.

El Consell va començar a treballar el novembre d'aquell any. El seu primer objectiu va ser el poder oferir un Codi d'Ètica als col·legiats/des; aleshores només es disposava com a referència el "Codi d'Ètica per al Treball Social" aprovat el 1976 en l'Assemblea de la Federació Internacional de Treballadors Socials, FITS, ja que ni el Consejo General de Colegios Oficiales de Trabajadores Sociales ni altres col·legis n'havien encara redactat cap.

Així, durant aquells anys de la segona meitat de la dècada dels 80 la redacció d'un Codi va ser l'objectiu principal del Consell. Segons figura en l'acta corresponent, en l'elaboració del Codi *"han participat tots els membres del Consell Assessor d'Ètica del Col·legi de Catalunya, han estat consultats uns quaranta professionals entre els diferents camps de treball i alguns experts en el aspectes ètics i legals"*.

Després de 4 anys de treballar-hi, el 1988 es va donar per acabada la redacció del Codi amb la incorporació dels suggeriments rebuts. Va ser presentat a la Junta per a la seva aprovació al novembre d'aquell any, aprovat per l'Assemblea General i publicat l'any següent, en edició bilingüe. En la presentació de la publicació, la Junta de Govern del Col·legi afirmava que aquest Codi era *"el primer que es publica a Espanya referit als treballadors socials"*.

Una altra prioritat del Consell va ser l'elaboració de les seves pròpies normes de designació i funcionament. Aquestes normes foren recollides en el Reglament de Règim Intern del Col·legi, aprovat en Assemblea Extraordinària del 9 de juny de 1986. El Consell no seria elegit per l'Assemblea sinó designat per la Junta, ja que es considerà que havia de ser un òrgan de confiança de la Junta però amb participació de la col·legiatura: uns membres serien proposats pels col·legiats/des i uns altres podrien ser-ho directament per la Junta; la decisió final i el nomenament correspondria a la Junta de Govern del Col·legi.

Per tant, s'arribà al final dels anys 80 amb dues fites importants aconseguides: tenir un Codi propi d'Ètica i tenir aprovades unes normes mínimes sobre els objectius i funcionament del Consell.

En la dècada dels 90, el Consell tingué més temps lliure per poder dedicar-se altres activitats. Els seus membres assistiren a jornades i seminaris sobre qüestions d'ètica.

També pogué dedicar més temps a contestar consultes, tot i que en aquells anys n'arribaven encara poques, probablement perquè no hi havia una "tradició" de consultes en aquestes matèries.

Tanmateix, aviat s'inicià un degoteig de consultes sobre la qüestió de **confidencialitat i secret professional**; si bé se'n rebien sobre altres qüestions, l'esmentada va ser la numèricament més important al llarg de tots els anys d'existència del Consell. En la dècada dels 90, la seva incidència va augmentar amb el rerefons de la creixent utilització de la informàtica que creava forts dubtes en els professionals quant al respecte a la confidencialitat. Així, després d'un temps de treball d'una comissió en la que participava el Consell, va ser aprovat i publicat pel Col·legi el document *La Confidencialitat i el Secret Professional* (2000).

En aquells anys estava encara vigent el "Codi d'Ètica per al Treball Social" (1976) de la FITS. En la dècada dels 90, en el sí de la FITS, es va intensificar un debat, iniciat en anys anteriors, sobre si era preferible tenir un codi d'ètica amb uns principis generals amplis, acceptables per les associacions de tots els països, o bé uns criteris més detallats. Aquest debat també arribà al Consell on es debaté la qüestió i es feren aportacions a les discussions en la FITS.

Observem un augment substancial del nombre de consultes adreçades al Consell en els anys finals de la dècada dels 90. El creixent nombre de col·legiats/des probablement hi influí però també en poden ser causes el major coneixement del Consell per la col·legiatura. L'any 1998 s'arribà a 23 consultes formulades per escrit, el nombre més alt fins a aquell any i d'anys posteriors. En conjunt, els anys del 1997 al 1999 foren abundants en consultes com, després d'una baixada numèrica, ho tornaren a ser del 2002 al 2005.

Algunes de les consultes rebudes motivaren al Consell a recomanar a la Junta una acció per fomentar la supervisió dels professionals. El Consell va demanar a la Junta de Govern del Col·legi "*facilitar l'accés a realitzar supervisió (...) ja que des del propi Consell s'ha valorat que alguns dels temes de consulta estan més relacionats amb temes de supervisió que amb qüestions d'ètica professional*".

La creixent visualització del problema de la violència domèstica es reflectí en la rebuda de consultes sobre aquesta qüestió, que va portar el Consell a recomanar al Col·legi la constitució d'una comissió per estudiar les respostes adients.

D'altra banda, passats més de deu anys de l'aprovació del primer Codi, el 1999 el Consell va presentar a la Junta la proposta de revisió i actualització del Codi d'Ètica del Col·legi de Catalunya. La tasca del Consell quant a revisar el Codi d'Ètica va culminar amb la seva aprovació i publicació en el document titulat *Codi d'Ètica i Deontològic dels Diplomats en Treball Social i Assistents Socials de Catalunya*, que porta data del maig del 2000 i actualment està en vigor.

La redacció d'uns nous Estatuts del Col·legi, que recollissin l'experiència i les vicissituds experimentades en dues dècades d'existència era una tasca empresa feia uns anys i que va arribar a terme amb l'aprovació dels segons Estatuts l'any 2005. El nom del Consell (Assessor d'Ètica Professional) fou canviat pel de **Consell de Deontologia Professional**, en consonància amb els noms i les funcions d'organismes similars d'altres Col·legis³. S'ampliaren les funcions de l'anterior Consell d'Ètica en el sentit de poder instruir expedients disciplinaris per delegació de la Junta. La normativa respecte al Consell, situada abans del 2005 en el Reglament, passà a formar part dels Estatuts del Col·legi.

³ Com, entre d'altres, el Col·legi Oficial d'Educatores i Educadors de Catalunya i el Col·legi Oficial de Psicòlegs de Catalunya.

En l'acta de la reunió del Consell de 19 de juliol s'explica que l'any 2006 s'havia tornat a fer una enquesta de satisfacció entre els col·legiats/des en relació als serveis i activitats del Col·legi. Els resultats de l'anterior enquesta s'havien donat a conèixer l'any 2004 i no eren gaire favorables respecte al Consell. En canvi, el 2006 el comentari és: *"La valoració del Consell d'Ètica ha pujat força des de la darrera consulta (2004) i el situa en primer lloc entre els serveis del Col·legi"*.

Al llarg dels vint-i-dos anys d'existència del Consell Assessor d'Ètica Professional, 34 persones col·legiades en foren membres. D'aquestes persones, de diverses procedències geogràfiques, 10 estaven adscrites a les Delegacions del Col·legi: 4 a Lleida, 3 a Manresa, 2 a Tarragona i 1 a Girona. La resta corresponia a la seu central del Col·legi a Barcelona. Del 2007 al 2010, el Consell de Deontologia ha comptat amb 10 membres (els 7 reglamentaris més altres tres que van sortir per motius diversos).

En els darrers anys, el Consell de Deontologia professional ha continuat les tasques del Consell d'Ètica. En els 4 anys de 2007 a 2010 (ambdós inclosos) s'han rebut i contestat o bé derivat 35 consultes. Entre elles, s'inclou alguna denúncia d'usuaris o familiars d'usuaris contra persones col·legiades. En l'actualitat hi ha hagut una modificació respecte a la funció d'instruir expedients disciplinaris. Dos membres del Consell, designats per la Junta, instrueixen expedient informatiu i en el cas que recomanin alguna sanció, la Junta nomena instructor/a d'expedient disciplinari a una persona col·legiada però externa al Consell. Aquesta modificació, introduïda per la Junta amb l'acord de la presidenta del Consell, permet mantenir la imatge del Consell fora de l'esfera de poder sancionador i el confirma en el seu rol de consultor i assessor.

Tota la tasca realitzada pels 44 membres s'ha fet des del comprimís de treball voluntari en

favor del Col·legi, la col·legiatura i la societat en general. En els 24 anys d'existència del Consell d'Ètica com en els 4 anys que ja te d'existència el seu successor el Consell de Deontologia, mai cap membre ha rebut cap remuneració econòmica.

2. L'ESTUDI DE LES CONSULTES I LES RESPOSTES

En el primer punt d'aquest article ha quedat reflectida la recerca històrica sobre el Consell Assessor d'Ètica; a continuació, per situar-nos en el context de la recerca de les dades, fem una breu reflexió sobre ètica i treball social i precisem la diferència entre ètica i deontologia, ja que, com ja s'ha comentat, el primer consell d'ètica del Col·legi es va nomenar Consell Assessor d'Ètica i, en canvi, l'actual s'anomena Consell de Deontologia Professional. A continuació, ens endinsarem en el treball de recerca sobre les consultes i les respostes del Consell Assessor d'Ètica.

Ètica i Treball Social

El Treball Social en la seua activitat professional tracta amb persones, grups i comunitats en situacions difícils i sovint intervé en contextos complexos, delicats i compromesos, de manera que la seua pràctica comporta una continua interacció entre aspectes tècnics, ètics, legals i polítics que exigeixen als/les professionals prendre consciència dels valors bàsics del Treball Social i també dels valors personals que orienten la pròpia vida.

Els referents bàsics de l'actuació dels treballadors/es socials són els drets humans fonamentals, recollits en les Declaracions Universals i en les Constitucions dels països democràtics, i els valors del Treball Social. Els valors que generalment es

consideren bàsics del Treball Social són: l'autodeterminació (el respecte del professional a l'autonomia de les persones), la promoció del benestar, la igualtat i la justícia distributiva. Altres autors formulen el primer principi en els termes "respecte i promoció dels drets d'individus, grups i comunitats" i en relació a la igualtat hi afegixen la necessitat d'igualtat de tracte, d'oportunitats i de resultats⁴.

Sarah Banks considera que "els valors del Treball Social són una sèrie de principis morals/ètics fonamentals amb els quals es comprometen o haurien de comprometre's els treballadors socials" i que són: "el valor i la dignitat dels individus" i "el dret al respecte, a la privacitat i la confidencialitat"⁵.

En poques paraules, podríem dir que el fonament del Treball Social és bàsicament ètic perquè es basa en el reconeixement de la dignitat de cada persona i pretén assolir l'objectiu de la plenitud humana.

Segons la FITS, la consciència ètica és part de la pràctica professional. Per això són condicions necessàries per a l'exercici del Treball Social la clarificació dels propis valors i el desenvolupament d'hàbits i conductes fonamentats en normes ètiques.

Ètica i Deontologia

Com ja hem explicat, el primer Codi del Col·legi, aprovat l'any 1988, es deia simplement Codi d'Ètica. El segon Codi es titula Codi d'Ètica i Deontològic. El primer Consell es deia Consell d'Ètica; l'actual porta el nom Consell de Deontologia Professional, en consonància amb els noms actuals i les funcions d'organismes similars d'altres Col·legis.

4 Alberto Ballesterro Izquierdo, *Dilemas éticos en Trabajo Social. Autonomía y paternalismo* (Pamplona, Eunat, 2006) p. 30 i ss.

5 D' un document del Central Council for Education and Training in Social Work (1989) citat per Sara Banks a *Ètica y valores en el trabajo social* (Barcelona, Ed. Paidós, 1997) p. 19.

En el llenguatge corrent ètica i deontologia tenen significats semblants, però no idèntics. Ètica, del grec *ethos* (costum) és la ciència filosòfica que ens diu allò que és bo o dolent en la conducta humana. Deontologia procedeix del grec *deon* (deure) i *logos* (tractat); és la ciència dels deures, és a dir, intenta establir les normes concretes per exercir una professió, en el nostre cas, la professió del Treball Social. El terme "deontologia" va ser usat per primera vegada per Jeremy Bentham (1748-1832) com a "ciència dels deures".

Segons la Gran Enciclopèdia Catalana, ètica "és la ciència filosòfica que determina la rectitud i el sentit del comportament humà, segons uns principis normatius dels quals es deriven uns deures i unes obligacions (...) l'ètica cerca les raons per les quals hom ha de comportar-se d'una determinada manera, més enllà de la simple acceptació de les normes socials vigents o de l'autoritat externa del legislador...". "Deontologia és la ciència dels deures. Com a determinació empírica de les normes morals, la teoria deontològica tracta dels deures que les ciències socials comporten, a fi d'arribar a l'ideal de la felicitat més gran possible per al major nombre d'individus".

María Teresa Fuentes diu que la deontologia professional del Treball Social es construeix a partir de dos principis clau que en si mateixos són contradictoris o al menys són difícils de conjugar a la pràctica; són aquests:

- el respecte a la dignitat de la persona i el seu dret a ser considerada única i irrepetible.
- el dret de la societat a mantenir un cert ordre a través de lleis i normes per a una convivència pacífica dins d'un sistema de llibertats democràtiques⁶.

6 M^{ra} Teresa Fuentes Caballero, "Abordar el conflicte moral. De la intel·ligència ètica personal a la intel·ligència ètica compartida", *Educació social*, n. 17, gener-abril 2001, p. 78.

Així, els deures professionals dels treballadors/es socials es situen en aquesta dialèctica per fer compatibles els dos principis.

El treball de recerca

En aquest apartat expliquem què ens va motivar a fer l'estudi, quina pregunta ens varem formular inicialment, quina ha estat la metodologia per treballar i per obtenir les dades i, a continuació, exposarem les dades obtingudes en el nostre treball de recerca sobre el Consell Assessor d'Ètica del Col·legi.

El procés de treball es va iniciar amb la pregunta: "la documentació arxivada al Col·legi referent al Consell Assessor d'Ètica pot ser interessant per a futurs Consells o per als professionals en general?" Per donar resposta a la pregunta ens proposàvem sistematitzar les dades contingudes en la documentació del Consell i guardades en el Col·legi. L'objectiu principal proposat era el següent: **"presentar les consultes i les respostes agrupades segons la qüestió a la qual es refereixen de forma que el material resultant pugui ser utilitzat per al treball i les deliberacions posteriors"**, amb la finalitat que **"les dades obtingudes tinguin utilitat com a font de coneixement"**.

L'equip de treball va ser constituït per quatre professionals col·legiades que havien estat membres del Consell Assessor. Es va decidir que una d'elles exerciria les funcions de coordinació.

Ja que es tractava d'un estudi històric i d'anàlisi de contingut es proposà com a metodologia de treball l'estudi i anàlisi dels diferents documents guardats als arxius del Consell. Una part d'aquesta documentació era ja coneguda per ser pública, com les memòries i els dictàmens; en canvi, hi havia documentació que era interna i desconeguda.

Es pretenia identificar, classificar i analitzar la documentació per extreure'n les dades que s'havien de sistematitzar. Els 22 anys a

estudiar es dividiren en quatre períodes i es distribuïren entre les components de l'equip, de manera que cada membre tenia un període delimitat per investigar. A mesura que cada membre de l'equip anava treballant de manera individual, es feien reunions de treball conjuntes per anar avaluant la marxa de la recerca i comentar les dades que s'anaven recollint.

El treball d'investigació sobre el tipus de consultes efectuades consistí en recollir les dades, tabular-les segons les seves característiques de manera que poguéssim disposar d'uns quadres sistematitzats que ens permetessin reflexionar sobre les dades i treure'n conclusions.

La recerca sobre les consultes i els consultants

En aquest apartat resumim el treball de recerca sobre les consultes efectuades al Consell Assessor d'Ètica i els perfils dels consultats.

Les consultes. De les característiques de les consultes estudiades en destaquem:

Nombre de consultes fetes al Consell Assessor d'Ètica Professional durant el període estudiat: **119**. El quadre següent mostra l'evolució de les consultes efectuades al llarg del període estudiat.

Anys	Nombre de consultes fetes al Consell
1985-1989	5
1990-1993	13
1994-1997	21
1998-2001	38
2002-2006	42

En els primers anys, el Consell es dedicà bàsicament a la redacció del Codi d'Ètica i era encara poc conegut per la col·legiatura. El nombre de col·legiats i col·legiades era, a més, molt inferior a l'actual. Aquests tres fets poden explicar el baix nombre de con-

sultes rebudes durant els primers anys del 1985 al 1989, només una per any. Probablement hi van haver algunes consultes fetes per telèfon que no apareixen registrades en les actes.

En els anys posteriors, hi ha oscil·lacions importants en el nombre de consultes per any, amb augments i disminucions. Els augments, en general, coincideixen amb els anys de renovació dels membres del Consell. Això fa pensar que la convocatòria per a la formació del Consell, que s'envia a tota la col·legiatura, servia per recordar l'existència del Consell. Amb tot, altres factors –dels quals no hem trobat elements per analitzar– poden haver influït.

Tanmateix, si considerem les dades numèriques per blocs d'anys, comprovem que hi ha una tendència clarament creixent en el nombre de consultes adreçades al Consell.

Els blocs dels anys centrals són per períodes de 4 anys cada un. El primer bloc (1985-1989) és de 5 anys perquè agrupa els anys en què es va treballar bàsicament en la redacció del Codi (publicat el 1989). El darrer bloc és de 4 anys més els 9 mesos de 2006 en què va funcionar el Consell.

La tendència creixent reflectida en el quadre anterior pot ser deguda a un major coneixement de l'existència del Consell i de les seves funcions, conjuntament amb l'augment del nombre de persones col·legiades i un major interès i necessitat d'orientació en relació a les qüestions ètiques.

Quant a **les característiques de les consultes** s'estudià quins eren els col·lectius al qual es referia la consulta; les entitats o organismes on treballaven els/les professionals que van fer la consulta al Consell d'Ètica o bé on treballaven els/les professionals que eren objecte de denúncia o queixa, i el tipus de servei relacionat amb la consulta. S'han respectat els col·lectius més sovintejats en

el Treball Social, dels quals els que més apareixen en aquest estudi són: família/infància, dona, gent gran, discapacitats, persones amb drogoaddicció i salut mental.

De les dades sobre els col·lectius als quals es refereix la consulta, destaca l'elevat nombre de qüestions professionals procedents del col·lectiu dels Diplomats en Treball Social (32%). Família i infància en registren 21 (18%); dona 5 (4%); gent gran 9 (7%); discapacitats 2 (2%); drogoaddiccions 5 (4%); salut mental 6 (5%); usuaris de serveis socials en general 9 (8%). Cal aclarir que les consultes sobre secret professional i confidencialitat s'han enregistrat en el col·lectiu de DTS, no en el dels usuaris.

Observem que el col·lectiu Família/Infància és sobre el que hi ha més consultes efectuades (18%). També ens crida l'atenció que fins l'any 1999 no apareixen les consultes referides al col·lectiu Dona.

En relació a **les entitats i organismes**, el lloc on treballa el o els professionals que fan la consulta o bé que són objecte de denúncia o queixa, la Generalitat registra 16 consultes (13,4%); els Ajuntaments 47 (39,5%); Consells Comarcals⁷ 12 (10%); entitats d'iniciativa social 16 (13,4%); empresa 2 (1,7%); altres 11 (9,2%). També es registraren 14 consultes sense dades identificadores de l'entitat, que representa un percentatge del 12%.

Destaquem que les consultes de professionals d'ajuntaments i de consells comarcals representen gairebé el 50% de les consultes. Cal tenir en compte l'alta proporció de professionals del col·lectiu de DTS que treballen en els serveis socials d'ajuntaments i consells comarcals.

⁷ Els Consells Comarcals són un nivell d'Administració local de les comarques de Catalunya que tenen competències en serveis socials, aquestes competències ja van ser reconegudes en la primera llei de Serveis Social, 26/1985 i s'han confirmat en l'actual, 12/2007.

Sobre el **tipus de servei relacionat amb la consulta** en destaquem les 53 consultes (44,5%) que es refereixen a l'atenció social primària, actualment designats com serveis socials bàsics. Els serveis de salut tenen una presència molt baixa amb només 1,7%. Aquí també cal tenir en compte l'alta proporció de professionals del col·lectiu de DTS que treballen en els serveis socials d'ajuntaments i consells comarcals i l'existència, als hospitals, de Consells de Deontologia Professional (o d'Ètica o de Bioètica) als quals els treballadors socials que hi treballen poden acudir per a consultes i segons les nostres informacions, hi acudeixen.

Remarquem les 35 consultes (29,4%) que no inclouen suficients dades o bé no especifiquen el tipus de servei i les 12 (10%) consultes provinents de centres residencials o les 15 (12,7%) d'altres serveis com EAP (Equips d'assessorament pedagògic), CEIP (Centre d'Educació Infantil Primari) adopcions, prensions, etc.

Queixes i denúncies

En el conjunt de les consultes rebudes en el Consell d'Ètica es constata un percentatge important de demandes diverses amb continguts que inclouen protestes, reclamacions i/o acusacions, i que hem denominat genèricament "queixes i denúncies".

Del total de les 119 consultes rebudes en el període de temps estudiat de 22 anys, 27 inclouen queixes/denúncies i representen el 22,7% de totes les consultes de l'estudi. Del total de queixes/denúncies, en l'observació de les dades en destaquem:

- Queixes o denúncies respecte a treballadors/es socials: 16 (59,3%)
- Respecte a direcció, ONGs o altres entitats: 9 (33,3%)
- De treballadors/es socials respecte a altres TS: 2 (7,4%)

De les 16 queixes o denúncies rebudes respecte a treballadors/es socials, 11 són fetes per usuaris i plantejaven queixes o denúncies en relació a actuacions dels professionals. Les altres 5, fins el total de 16, procedien de l'Administració pública, la Junta del Col·legi, altres professionals, ONGs o familiars de la persona atesa pel treballador/a social.

En les 9 queixes o denúncies rebudes respecte a direcció, ONGs o altres entitats, el seu contingut es relaciona majoritàriament, per una banda, al deure ineludible de confidencialitat i, per altra, a situacions de conflicte constant d'interessos entre les funcions d'ajut i control i els sistemes/ institucions-i-client/grup de clientes.

Les dues queixes o denúncies de treballadors/es socials respecte de col·legues contenen reclamacions o acusacions mútues entre companyes amb dades poc concretes, que resulten difícils d'analitzar.

Consultes no acceptades

De les 119 consultes adreçades al Consell d'Ètica en el període estudiat, 28 no van ser acceptades per diferents motius. Representen el 23,5% del total, un percentatge elevat.

Les primeres consultes no acceptades van ser presentades l'any 1990, ja amb el Codi d'Ètica vigent. Els motius de no acceptació de les consultes són: no implicar qüestió ètica 11 (39%), es remet a una altra instància 14 (50%) i situacions diverses 3 (11%).

Els consultants

Es recolliren les dades sobre persones o entitats consultants, classificades en diferents apartats segons si les consultes provenien de professionals del Treball Social, d'altres professionals o bé de persones usuàries o d'entitats.

El nombre més elevat de consultants correspon a professionals del Treball Social amb 89 consultes (de 119 en total) que represen-

ten un 74% del total, el que sembla normal ja que es tracta d'un consell assessor del Col·legi Professional, a disposició de tota la col·legiatura.

Hi ha 11 consultes fetes per usuaris (9,2%), concentrades en especial en el període d'anys 1997 al 2000. Totes són queixes o denúncies plantejades per usuaris de serveis en relació a actuacions dels treballadors/res socials.

Les respostes del Consell fonamentades en els Codis d'Ètica

S'analitzà quina era la fonamentació de les respostes donades pel Consell i, en especial, si estaven fonamentades en els Codis d'Ètica del Col·legi.

Com s'ha explicat, durant els 22 anys estudiats, el Consell Assessor d'Ètica va rebre 119 consultes però per a estudiar la relació amb els Codis d'Ètica només se'n tingueren en compte 115 ja que les 4 primeres consultes foren fetes durant els primers anys, del 1985 al 1988, en els quals el primer Codi d'Ètica del Col·legi no havia estat encara aprovat.

De les respostes a aquestes 115 consultes rebudes, 74 es fonamenten en els esmentats Codis, representant el 64,34% de les respostes, un percentatge elevat que mostra la importància dels codis com a referent per a les respostes del Consell i, d'altra banda, indica que són respostes a consultes pertinents.

Amb tot, s'ha de tenir en compte -com s'ha comentat en l' apartat "consultes no acceptades"- que el nombre de consultes no acceptades per no ser de la competència del Consell, és relativament alt (28). Per tant, si només tenim en compte aquelles consultes considerades pertinents pel Consell, el percentatge de les respostes fonamentades en el Codi s'eleva fins a ser el 72,54%.

· Destaca la temàtica **relacionada amb secret professional i confidencialitat**: 43 respostes.

Són 26 les respostes fonamentades en l'article 1.5 del Codi de 1988 i 5 en l'article 1.4 del Codi de 2000, referents al **secret professional** que, sumades a les 12 consultes en relació als article 1.4 del Codi de l'any 2000 referents a confidencialitat, fan un total de 43 respostes.

Aquesta xifra representa el **58,1%** del total de les 74 respostes. Atesa la incidència de les qüestions de confidencialitat i secret professional, és del tot coherent que el Col·legi es preocupés i ocupés d'aquestes qüestions i creés una Comissió que estudià específicament aquests temes i n'elaborà un document que fou publicat el 2000⁸.

Les 26 respostes fonamentades en l'article 1.5 del Codi de 1988, secret professional, responen a preguntes totes elles sobre la mateixa problemàtica però molt diverses quant a les situacions involucrades. Així són freqüents les consultes a causa de caps de serveis o bé d'autoritats polítiques que demanen dades de clients/usuaris que el/la treballador/a social considera confidencials. Peticions semblants són en ocasions fetes per professionals externs a l'equip del treballador/a social; en algun cas, és un advocat relacionat amb un familiar del client/usuari qui les sol·licita.

Les respostes del Consell sempre invoquen els esmentats articles relatius al secret professional i en alguna ocasió afegeixen: "*Documentació confidencial és tota la que es deriva de l'actuació professional i que conté dades que el client/usuari ha confiat al treballador social. Aquesta documentació no pot ser entregada a cap instància o càrrec sense l'autorització del propi usuari*". I en una altra ocasió: "*Manifestem que quan algun Cap demani al treballador social informació, caldrà que ho faci sempre per escrit indicant l'objectiu pel qual se sol·licita. Només així el professional podrà do-*

⁸ La Confidencialitat i el Secret Professional, document publicat pel Col·legi Oficial de DTS i AS de Catalunya l'any 2000.

nar a conèixer algunes dades referents al contingut de la documentació, dades que han estat expressades de manera confidencial”.

No obstant això, el fet que en ocasions les autoritats (tècniques o polítiques) invoquin el principi d'autoritat, que comporta l'obediència del/ la treballador/a social, i també recordin la responsabilitat última de l'autoritat corresponent respecte al treball i a l'atenció als usuaris/clients, fa que no sigui fàcil resoldre la situació per part del professional.

Els aclariments i precisions continguts en les respostes del Consell esmentades corresponen a consultes fetes amb anterioritat a l'aprovació de la Llei Orgànica de Protecció de Dades (15 /1999) i el seu Reglament (aprovat el 2007) que en l'actualitat ha de ser tinguda en compte, així com la Llei de Serveis Socials de Catalunya (2007) i les normes de l'Agència Catalana de Protecció de Dades⁹.

En aquest bloc també s'hi inclouen respostes a dues consultes (que més aviat són queixes) sobre els espais físics on els professionals han de mantenir entrevistes amb els usuaris en llocs poc adients per respectar la seva intimitat.

La resta de respostes són:

· **8 respostes es refereixen a la propietat de la documentació de treball.**

Es tracta de consultes com, per exemple, la d'una treballadora social acomiadada d'una entitat que pregunta si té dret a emportar-se *“el registre diari d'activitats o també anomenat diari de camp”*. En la resposta s'invoca l'article 2.4 (Codi de 1988): *“la documentació del treball pertany a la institució, no és propietat del professional que l'ha elaborada”* i es precisa que si *“l'esmentat document es con-*

sidera documentació de treball, és de l'entitat; si es considera que es tracta d'anotacions personals, la treballadora social se les podria quedar”.

· **5 respostes relacionades amb denúncia o no denúncia.**

En una consulta que implica una denúncia, una treballadora familiar d'un servei d'Atenció Domiciliària d'un Ajuntament sol·licita una investigació sobre l'actitud d'una treballadora social col·legiada que ha redactat un informe adreçat al seu superior, Regidor d'Àrea, relatiu al comportament de l'esmentada treballadora familiar. El Consell va respondre que l'informe de la treballadora social s'adiu amb les seves funcions professionals, no troba adient la denúncia però recomana a la TS col·legiada prudència professional a l'hora de redactar informes.

Els familiars d'una usuària d'un servei social denuncien una treballadora social perquè ha fet un informe que, segons ells, vulnera els drets humans i el Codi d'ètica. Després d'estudiada la documentació presentada i la informació aportada per la T.S., el Consell acorda que no procedeix obrir cap expedient contra la professional, ja que l'informe objecte de la denúncia no viola cap article del Codi ni comet cap falta deontològica.

En les respostes anteriors es cita l'article 1.10 del Codi de 1988.

· **4 respostes relacionades amb la responsabilitat envers les persones usuàries i clients.**

Apareixen 2 respostes fonamentades en cada Codi. Una de les consultes té a veure amb la qüestió ètica que se li planteja a una treballadora social que en el seu equip i a les seves ordres té una persona amb problemes de drogoaddicció; la consulta versa sobre l'actuació a seguir a fi que els usuaris no en surtin perjudicats i, d'altra banda, tenir en compte la situació de la persona amb problemes.

⁹ Sobre les qüestions de protecció de dades, vegeu: Óscar Cebolla Bueno, “Quiero una copia de mi historia social. La legislación en materia de Protección de datos en Servicios Sociales”, *Revista de Servicios Sociales y Política Social* (Consejo General de Colegios DTS), n. 84, 4rt trimestre 2008, p. 137–156.

· 3 respostes al·ludeixen a l'autodeterminació dels clients/usuaris.

Corresponen als darrers anys i són respostes basades en l'article 1.3 del Codi del 2000. Es refereixen a dones en situació o en risc de maltractament greu i al seu dret de no voler denunciar, en contraposició a la responsabilitat de la treballadora social que l'atén de denunciar la situació. En una de les consultes es diu que *"tampoc es veu un imminent perill de la seva vida"*. En un altra de les situacions sembla haver-hi menors involucrats.

Una consulta exposa *"les contradiccions que li porta (a la treballadora social) el compliment de la Llei 27/2003 reguladora de la protecció a les víctimes de violència domèstica"*. A la treballadora social li preocupa, a més, actuar amb *"subjectivitat"*. Sembla tractar-se d'una consulta genèrica sense especificar un cas concret¹⁰.

La resposta del Consell cita, en primer lloc, l'article 3.5 del Codi d'Ètica i Deontològic sobre *"la responsabilitat de denunciar davant de les persones o organismes competents els casos d'abús, maltractament o abandonament de persones indefenses o incapacitades o qualsevol altra situació que atempti contra els drets humans"*. Per tant, d'acord amb aquest article del Codi i amb la legislació vigent, *"sense cap dubte s'ha de denunciar quan hi ha menors involucrats"* (en negreta en l'original). En el cas de persones adultes víctimes que no volen denunciar, en el Consell d'Ètica hi ha dues posicions: una d'elles és la d'atenir-se a l'esmentat article del Codi d'Ètica. L'altra és tenir en compte un altre article del Codi d'Ètica, el 1.3, que fa referència a l'autodeterminació de les persones i diu: *"Tot ésser humà té dret a prendre les seves pròpies decisions ..."* (continua amb la cita de l'article).

¹⁰ En l'actualitat, a més, s'hauria de tenir en compte el que prescriu la Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista, aprovada pel Parlament de Catalunya.

En una altra consulta similar, en la carta de resposta s'hi afegeix: *"Malgrat aquest dilema, el Consell és unànime en: a) presentar denúncia quan en la situació que es planteja hi ha menors o persones incapacitades involucrades, b) estudiar en tots els casos els beneficis i els riscos que comporta tant fer una denúncia, com no fer-la"*.

Aquestes respostes ofereixen la particularitat que s'expressen **dues opinions diferents** al sí del Consell i es fan constar totes dues en les respostes. No hi ha respostes anteriors on apareguin dues posicions diferents. Tot i que probablement existirien en altres ocasions, el Consell cercava la unanimitat en les respostes. Al llarg dels anys estudiats, habitualment hi ha hagut consens o, almenys, no ha quedat registrat si va haver-hi discrepàncies, llevat dels casos que ara comentem.

· 1 resposta es fonamenta en l'article 5.1, "la relació amb els/les col·legues i altres professionals.

Es tracta de la resposta a una consulta presentada al Consell per una col·legiada respecte a l'actuació d'una altra treballadora social que s'ha queixat als caps de la primera i a la usuària del servei envers la seva actuació professional. La resposta del Consell té en compte l'article 5.1 (Codi del 2000) que estableix que *"la deontologia professional implica no manifestar als clients o clientes els possibles desacords amb l'actuació d'altres col·legues"*.

3.COMENTARIS FINALS

La reflexió sobre l'evolució del Consell Assessor d'Ètica en el seu procés històric, sobre les consultes efectuades, les dades obtingudes en la nostra recerca i sobre la fonamentació de les respostes, ens permeté elaborar uns comentaris i recomanacions que reproduïm a continuació.

La història del Consell

El Col·legi de Catalunya va instaurar el Consell d'Ètica ben aviat, l'any següent de la seva creació. Si bé és cert que un consell d'ètica o de deontologia havia de ser instituit un moment o altre, com havien fet els col·legis d'altres professionals, la seva constitució i posada en marxa van ser prioritàries per a la primera Junta de Govern.

A Espanya en aquells anys la major part de col·legis de treballadors socials no tenia un òrgan similar. En un estudi realitzat fa pocs anys en una altra comunitat autònoma, es pot comprovar que els professionals encara el reclamaven¹¹. Segons les dades que hem recollit, actualment (2011) aproximadament només la tercera part dels col·legis de treballadors/es socials te un consell d'ètica o deontologia. El fet que en el Col·legi de Catalunya el consell hagi d'existir, primer segons disposava el reglament de Règim Intern i, posteriorment segons els Estatuts, ha assegurat la seva permanència al llarg dels anys, a diferència d'algunes comissions o consells del Col·legi que existiren alguns anys i després desaparegueren. En aquest sentit, va ser un encert que el Consell d'Ètica estès establert pels Estatuts.

Hi hagué diversos moments de crisi, en general curts, en els quals va disminuir l'activitat del Consell però sense afectar la seva continuïtat; les crisis gairebé sempre van anar lligades al retard en la convocatòria de la seva renovació estatutària. Era com si es produís una fatiga per part dels membres que hi portaven més temps dels quatre anys

que havien previst dedicar-hi. La crisi interna anava acompanyada d'una disminució de les consultes rebudes, però no podem establir una relació directa de causa a efecte, és a dir que fos la situació de crisi la que produís una disminució de consultes perquè no hem trobat una explicació fonamentada i convincent per a aquest fet.

Les activitats del Consell no s'han limitat a respondre les consultes sinó que s'han portat a terme nombroses tasques: redacció de codis, docència, xerrades, recomanacions a la Junta, relació amb el Consejo General per assumptes de la FITS, assistència a actes relacionats amb temes d'ètica, participació en la comissió per a la redacció del document sobre confidencialitat, i altres. En efecte, el Col·legi de Catalunya va ser el primer col·legi de treballadors/res socials d'Espanya que va elaborar i aprovar un Codi ètic per als seus membres, ja l'any 1988.

Cal destacar en el treball dels membres del Consell l'aspecte de servei a la col·legiatura i a la societat, de caràcter voluntari –com ja s'ha comentat–, sense cap contraprestació i realitzat durant un període de temps de quatre anys, compromís que gairebé la totalitat dels membres va mantenir.

Les consultes

Nombre de consultes

Atès el nombre, creixent any darrere any, de col·legiats/des, en conjunt han estat poques les consultes dirigides al Consell; 119 en 22 anys no ens sembla un nombre gaire elevat. Quan diem "poques", som conscients que pot ser una afirmació subjectiva, ja que no podem comparar aquest nombre amb cap altra dada: no en tenim d'altres col·legis de treballadors/res socials de l'Estat ni d'altres col·legis professionals. La recerca d'aquestes dades ha quedat fora dels objectius i límits del nostre estudi, si bé pensem que seria interessant obtenir dades d'altres col·legis per poder comparar-les amb les nostres de la mateixa època.

¹¹ En un estudi sobre dilemes ètics realitzat a Navarra el 2004 i 2005, els treballadors socials demanaven "... la creación de órganos de encuentro y reflexión sobre temas éticos con otros colegas, de grupos de supervisión, la petición de apoyo a las administraciones públicas, al colegio profesional, incluso la creación de un servicio de consulta, (...) la creación de un comité de ética...". Vegeu: María Jesús Úriz, Alberto Ballesterio i Begoña Urien, *Dilemas éticos en la intervención social. Una perspectiva profesional desde el Trabajo Social* (Saragossa, Mira Editores, 2007) p. 93.

En el punt 2 hem comentat la inexistència de consultes per part del col·lectiu que treballa en el l'àmbit de salut i la hipòtesi que el fet de tenir comitès o comissions de bioètica al seu abast sigui suficient per a resoldre els seus dubtes o dilemes ètics. Una altra hipòtesi –que no hem confirmat– és que quan hi ha treball en equip o bé supervisió, un i altra ajuden els professionals en els seus problemes relacionats amb l'ètica i la deontologia, de forma que no consulten el Consell.

Es produeix de tant en tant un any en què hi ha un nombre mínim de consultes: és un nombre objectivament baix al comparar-lo amb els d'altres anys. Sembla que quan un equip del Consell porta molt de temps en exercici disminueixen les consultes. I, en canvi, quan es fa una convocatòria pública de nous membres per a la renovació, al cap de poc temps augmenten les consultes. Podria ser que en fer la convocatòria, tota la col·legiatura rep informació del Consell i això activa les consultes: els nous col·legiats/des potser se n'assabenten, els altres recorden la seua existència; es parla del Consell, etc.

Temes més freqüents en les consultes

El major nombre de consultes es refereix a la **confidencialitat**, al **secret professional** i a la **protecció de dades**. Aquesta tendència també apareix en altres llocs i estudis. Un exemple significatiu el trobem en els resultats de l'estudi abans esmentat, dirigit per María Jesús Úriz i patrocinat pel Govern de Navarra, publicat el 2007, realitzat a partir d'un qüestionari (qualitatiu i quantitatiu) a treballadors/res socials dels serveis socials de base de Navarra. Les conclusions d'aquest estudi diuen: *"Las cuestiones éticas con las que se encuentran más frecuentemente (y que también les preocupan más) son las relacionadas con la confidencialidad y el secreto profesional, a veces incluso trabajando en equipo o en el momento de compartir información con otros profesionales. Les falta concreción sobre cuándo pueden romper el secreto profesional y*

*cuándo no"*¹². Segons els autors d'aquest estudi, *"los informes a terceros preocupan en un 60% de los casos, la realización de los mismos (53%) o el acceso a la historia social (50%). A renglón seguido aparece el dilema de la confidencialidad (45%) que es el que subyace en los tres (temas) principales anteriores"*.

Un estudi de Begoña García Álvarez sobre la pràctica del Treball Social als serveis socials bàsics de Lleó mostra una preocupació similar per les qüestions de confidencialitat i secret professional¹³. Es demanava als treballadors socials dels esmentats serveis valorar el grau d'importància per al Treball Social de quatre principis en els que hi figuraven, a més de la confidencialitat i el secret professional: l'autodeterminació de l'usuari, la justícia distributiva i el compliment de les normes i principis institucionals. Els resultats de l'estudi donaren un 53% quant a situar la confidencialitat i secret professional en primer lloc d'importància mentre que la justícia distributiva venia en segon lloc, amb un 40% de les respostes, i l'autodeterminació en tercer lloc, amb un 35% de les respostes; en darrer lloc el compliment de les normes institucionals amb un 32%. En l'estudi de M. Teresa Fuentes, l'autodeterminació i la justícia distributiva se situen davant de la confidencialitat¹⁴.

A l'hora de prendre una decisió davant d'un problema ètic relacionat amb la confidencialitat, els/les professionals del Treball Social disposen actualment de més eines legals, algunes de les quals no estaven vigents o disponibles en molts dels anys que cobreix aquest estudi. La normativa estatal aplicable en matèria de comunicació de da-

¹² M. J. Úriz i altres, *ibidem*, p. 91.

¹³ Begoña García Álvarez "Conflictos éticos en la práctica del Trabajo Social de los Servicios Sociales básicos", *Revista de Servicios Sociales y Política Social* (Consejo General de Colegios DTS), n. 82, 2on trimestre 2008, p. 155-168.

¹⁴ M. Teresa Fuentes Caballero "Abordar el conflicto moral. De la intel·ligència ètica personal a l'intel·ligència ètica compartida", ob. cit.

des de caràcter personal en l'actualitat és la següent: "Ley Orgànica 15/1999, de 13 diciembre, de protección de datos de carácter personal" i "Real Decreto 1720/2007, de 21 diciembre", que aprova el Reglament de desenvolupament de la "Ley Orgànica". Va entrar en vigor el 19 d'abril de 2008.

Si bé des de 1992¹⁵ existeixen més recursos legals per resoldre les qüestions ètiques sobre confidencialitat, ens hem de preguntar si aquesta legislació, com l'esmentada Llei Orgànica de protecció de dades de caràcter personal i el seu Reglament de 2007, han facilitat o bé han complicat el treball dels professionals. No podem fer una valoració quant a la protecció dels usuaris ni a l'ajut o dificultat que hagi representat per als treballadors socials i altres professionals però creiem que és una qüestió prou interessant per dedicar-hi atenció i recerca. Les dades de l'actual Consell de Deontologia Professional del Col·legi mostren que les consultes relacionades amb la confidencialitat continuen sent les més nombroses.

L'autodeterminació de l'usuari/a també fou objecte de preocupació i de consultes. Gairebé en termes similars a algunes de les consultes formulades a Catalunya, aquesta preocupació apareix en l'estudi de Navarra, ja citat. Diu així: *"También les preocupa (a los trabajadores sociales) todo lo relacionado con respecto a la autonomía y a la libertad de los usuarios. Alguno se pregunta, por ejemplo, hasta qué punto puede influir en la vida de un usuario; en los casos de maltrato, a veces les resulta difícil respetar la decisión de las mujeres que no quieren denunciar a sus parejas"*.

Les consultes relacionades amb la **violència masclista**¹⁶ i **l'autodeterminació de les dones** quan a denunciar o no denunciar, tot i

no ser nombroses, inquietaren suficientment al Consell com per demanar a la Junta del Col·legi la creació d'una Comissió dedicada a les qüestions ètiques entorn a la violència domèstica, de forma semblant a com en anys anteriors la preocupació per la qüestió de la confidencialitat havia originat la creació d'una comissió *ad hoc* que va redactar el document ja citat sobre aquest tema. Tanmateix, la comissió sobre la violència domèstica no va ser constituïda.

Una altra constatació és que algunes de les **consultes reflecteixen problemes laborals més que problemes ètics**. Diversos conflictes dels treballadors socials amb les entitats on treballen foren presentats al Consell d'Ètica que òbviament hagué de derivar les consultes cap a altres instàncies.

Un bon nombre de consultes s'haurien d'haver adreçat a un servei de supervisió més que a un consell d'ètica.

No apareixen consultes referents a **treball social comunitari-desenvolupament comunitari** i ni els codis d'ètica dels treballadors/es socials ni la bibliografia rellevant més utilitzada contenen referències als dilemes ètics en la pràctica de la intervenció comunitària.

Expedients disciplinaris

En la història del Consell queda reflectit que l'any 1993 es va deliberar sobre delegar al Consell la tramitació d'expedients disciplinaris i es va constatar que els membres del Consell *"no són experts ni tenen una formació específica quant a expedients disciplinaris, recomanar sancions, etc."*. Aleshores es va decidir que el Consell comptés amb l'ajut de l'assessor legal del Col·legi i, a més, que també amb la seva ajuda, es redactés un protocol amb les pautes a seguir en la instrucció d'un expedient disciplinari.

En la documentació estudiada no apareix que la confecció del protocol proposat es portés

¹⁵ Des de 1992 amb la Llei Orgànica 5/1992 de Regulació del Tractament Automatitzat de les Dades de Caràcter Personal.

¹⁶ En els anys estudiats s'empraven preferentment les expressions "violència de gènere" o "violència domèstica".

a terme, i, consultat un membre d'aquell equip, ens confirma que no s'elaborà un protocol que fos oficialment aprovat sinó unes pautes provisionals que s'utilitzaren en aquell moment. La redacció d'un procediment per a la instrucció d'expedients disciplinaris es realitzava des de l'any 2007 per part de l'equip del Consell de Deontologia amb assessorament jurídic. Des del 2011 i, en part gràcies als nous Estatuts i a la voluntat de l'actual Junta del Col·legi, les persones del Consell designades per la Junta, instrueixen un expedient informatiu i emeten les seves recomanacions. Si les recomanacions inclouen sancions per al col·legiat/da, la Junta encarrega a persones alienes al Consell, la instrucció d'un expedient disciplinari. Creiem que aquesta diferenciació ha d'afavorir la tasca del Consell i la confiança que tota la col·legiatura hauria de tenir en el seu assessorament neutral. En l'actualitat està en curs aquest doble procediment per primera vegada, arran de la denúncia contra una col·legiada.

Les respostes

Les deliberacions i les respostes del Consell d'Ètica s'han basat en el diàleg entre les persones membres. Al llarg dels anys estudiats normalment hi ha hagut consens, o almenys si va haver-hi discrepàncies, no han quedat enregistrades. Només tenim constància d'una qüestió (reflectida en les corresponents actes i respostes) on constava que hi hagueren dues opinions divergents per contestar a unes consultes, totes elles sobre el tema de la violència domèstica.

Si bé el Consell, a través de la seva coordinadora o d'un altre membre, en diverses ocasions va establir contacte amb la persona consultant a fi d'aclarir algun punt o la totalitat de la consulta, no apareix en la documentació que s'hagi emprat el procediment de reunir-se el Consell, o part d'ell, amb la persona consultant per trobar conjuntament la resposta a la consulta plantejada. Tanmateix,

segons recorden alguns membres del Consell, en ocasions havien tingut lloc aquestes reunions, que ***l'actual Consell de Deontologia ha incorporat com a procediment habitual.***

Les respostes es basaven gairebé exclusivament en el Codi ètic vigent en el moment corresponent i en els principis del Treball Social. Si hi ha hagut referències a altres principis o a altres documents, no apareixen en les respostes ni en les actes. Probablement els principis de beneficència¹⁷ i no maleficència s'han tingut en compte, sense citar-los.

Les nostres recomanacions com a conclusions de l'estudi

Les recomanacions finals sorgeixen de les dades de l'estudi aquí exposades, i de la lectura de tot el material del Consell. A més, en aquestes recomanacions –i a diferència de la resta de l'estudi– hi hem incorporat observacions derivades del nostre pas pel Consell d'Ètica.

1. Composició

El consells d'ètica i deontologia necessiten professionalització. La creixent complexitat de les consultes i també de la legislació vigent, així ho aconsella. Els consells haurien de tenir assegurada l'adequada implementació dels seus processos en dos aspectes:

- En l'aspecte de continguts teòrics, cal assegurar la solidesa i adient fonamentació de les respostes dels consells.
- En l'aspecte formal, cal assegurar la continuïtat en el procés a seguir, en els procediments administratius i en l'arxiu de la documentació.

A fi d'aconseguir els dos objectius esmentats, en la composició dels consells caldria comptar amb persones amb experiència professional i persones amb formació teòrica sobre ètica i deontologia. Creiem que ca-

¹⁷ Beneficència, utilitzat aquí com un dels principis de la bioètica (no amb el significat d'ajudes gracioses).

len totes dues visions per emetre respostes equilibrades i encertades.

Al nostre Col·legi, el procediment per elegir les persones membres del Consell d'Ètica i del Consell de Deontologia era fins ara basat simplement en la recollida d'un mínim de quinze signatures de col·legiats/des que, en certa forma, avalaven al/la candidat/a. Ni el Reglament de Règim Intern del Col·legi de 1986 ni els Estatuts exigien la presentació del currículum o anys d'experiència¹⁸. Una altra via per accedir al Consell era per designació de la Junta sense altre requisit. Aquests requeriments no semblaven suficients, atesa la creixent importància i complexitat de les funcions i tasques dels consells de deontologia.

En la modificació dels Estatuts de 2011 respecte del procediment de composició del Consell apareixen noves normes o canvien altres. Ens podem felicitar i alhora agrair a la Junta actual del Col·legi l'haver tingut en compte les nostres recomanacions respecte a la composició futura del Consell. Ara està establert:

- Els membres del Consell han de esser representatius de diferents especialitats i àmbits d'intervenció professional
- La designació de membres es farà mitjançant un concurs de mèrits
- La Junta de Govern podrà anomenar temporalment a una persona no col·legiada a proposta del Consell, amb veu però sense vot, en la seva qualitat d'expert
- La majoria de membres del Consell haurà de tenir un mínim de cinc anys d'experiència professional
- El Consell ha de comptar amb l'assessorament d'un expert jurídic que participi en les tasques en qualitat de assessor. Fins ara l'assessorament d'un ju-

rista es donava però sense estar determinat per la composició del Consell

- Desapareix l'aval de quinze signatures de col·legiat/des per presentar una candidatura al Consell. També es suprimeix la designació directa de la Junta com a forma de ser membre del Consell.

De la mateixa manera, la Junta actual està impulsant diverses mesures a fi de contribuir a la formació permanent en qüestions d'ètica i deontologia dels membres de l'actual Consell.

2. *Implicació dels consultants*

En la major part de les consultes, caldria involucrar els consultants en l'elaboració de les respostes. Actualment ho recomanen els teòrics i és adient amb els principis de participació del Treball Social. Unes respostes i recomanacions elaborades conjuntament entre els membres del Consell i els consultants tenen més garanties d'adequar-se a les necessitats dels consultants i de ser portades a la pràctica per aquests.

3. *Elaboració de les respostes*

Com ja s'ha comentat, al llarg de les respostes del Consell d'Ètica hem trobat poca informació sobre diferències d'opinió entre els membres del Consell i només dues respostes inclouen diverses opinions, totes dues relatives a qüestions de violència de gènere. Sembla com si l'estratègia era que calia trobar un consens per a la resposta. Potser hauria estat més interessant recollir en les respostes i traslladar als consultants, la diversitat d'opinions entre els membres del Consell, si és que existiren.

El fet d'acceptar que puguin haver-hi diverses opinions en el Consell d'Ètica no vol dir que considerem que les decisions ètiques són relatives, sinó que pensem que algunes decisions ètiques depenen del context, de la història i dels valors personals i que cal dialogar, respectar les opinions dels altres, la

¹⁸ Alguns col·legis d'altres professions de Catalunya exigeixen un nombre d'anys d'experiència força elevat per ser membre de les seves respectives comissions deontològiques.

seva història i els seus valors. Acceptar dialogar sempre pressuposa l'existència de diverses opinions i que totes poden ser vàlides. Josep M. Terricabras en un dels seus llibres afirma: "*Quan quedem confrontats a diverses alternatives, mai no estem a zero, mai no estem com qui diu, en blanc. Sempre participem ja d'una visió determinada de les coses, apresada a través de la família, l'escola o el grup social en què ens ha tocat néixer o créixer*"¹⁹. Sobre aquest tema Victòria Camps diu: "... *habría que recordarles a los comités que el consenso no es deseable por sí mismo y que su función debería estar más cerca del foro que estimula el debate que del órgano de consulta...*"²⁰.

D'altra banda, de vegades cal agilitzar les respostes, cal tenir en compte que algunes consultes tenen un caràcter urgent per sorgir de situacions greus, extremadament conflictives. No sempre els és fàcil als membres del Consell poder donar una resposta ràpida, atès el caràcter voluntari de la seva tasca que habitualment ha de fer-se compatible amb les obligacions laborals dels seus membres.

4. Base teòrica

Ens preguntem si els consells d'ètica i deontologia haurien de definir-se com adscrits a una determinada teoria ètica. I haurien d'haver elaborat el procediment a seguir en relació a la resolució de dilemes ètics?

En la documentació del Consell no hi trobem referències a aquests temes: ni a teories ni a procediments, el que no permet afirmar que no existissin sinó només que si existiren, no quedaren reflectits. Com s'ha comentat, el que ha quedat ben reflectit és la fonamentació de la majoria de les respostes en els codis professionals. Aquesta fonamentació, que és bàsica i imprescindible, és una de les raons de ser del Consell. Tanmateix, cal te-

nir en compte les diferents teories respecte a l'ètica, absents en la documentació del Consell.

Com a exemples de diferents punts de vista teòrics, podem citar que en un dels enfocaments feministes del Treball Social es rebutja la preeminència de les normes generals per a la resolució de qüestions ètiques i es posa l'èmfasi en la sensibilitat a les situacions específiques²¹. Però, en front d'aquesta opinió, es situa la de F. J. Bermejo quan tracta dels perills que poden trobar els professionals en l'aspecte ètic de la seva activitat; en la seva opinió, aquests són:

- La **improvisació decisionista**, és a dir, creure que l'experiència és suficient; opina que aquest és el perill més estès entre els treballadors/res socials.
- La **sacralització gairebé dogmàtica del codi professional**.
- **L'idealisme anticodificador**; aquest perill, oposat a l'anterior, consistiria en opinar que els codis són innecessaris i només calen orientacions generals.
- **L'abstracció exagerada** (l'abús del principialisme); els partidaris d'aquesta postura consideren que hi ha uns principis universalment vàlids i aplicables arreu, independentment de les particularitats professionals²².

L'autor esmentat recomana que per vèncer aquests perills el/la treballador/a social ha d'articular tres dimensions: el coneixement en profunditat dels principis fonamentals que han d'orientar la seva activitat; les normes concretes que regeixen aquesta activitat, habitualment recollides en els codis de la

19 Josep M. Terricabras, *Atreuix-te a pensar*. (Barcelona, Edicions La Campana, 1998) p. 112.

20 Victoria Camps, *Una vida de calidad...* (Barcelona, Aires y Mares, 2001) p. 236.

21 Citat a Derek Clifford "Resolving uncertainties? The contribution of some recent feminist ethical theory to the social profession", *European Journal of Social Work*, vol. 5, n. 1, 2002, p. 31 - 41.

22 Francisco J. Bermejo Escobar, "La ética en el trabajo social", *RTS, Revista de Treball Social*, n. 146, juny 1997, p. 58.

professió, i finalment la reflexió sistemàtica i el raonament sobre les diverses alternatives d'actuació possibles en cada situació, comptant amb un mètode adient de resolució de casos.

Respecte a la segona qüestió que plantegem en aquest apartat –els procediments a seguir– podem citar, entre altres autors, a María Jesús Úriz Pemán qui, en un article publicat a *RTS*, analitza a fons diferents models de solució de dilemes ètics en Treball Social; hi destaquen el Model Ètic proposat per Elaine P. Congress i el Model col·laboratiu de la Federació Internacional de Treballadors Socials²³. També és interessant el mètode proposat per Francisco Bermejo Escobar en un article publicat a la revista *Trabajo Social Hoy*²⁴.

En resum, els nostres comentaris van en la línia de la necessitat de dedicar més atenció a les qüestions teòriques.

5. Formació en ètica i deontologia del Treball Social

Seria interessant conèixer l'opinió dels treballadors/res socials sobre si consideren que la seva formació en ètica i deontologia ha estat suficient i adient.

L'estudi de M. J. Úriz, ja citat, diu que el 100% dels treballadors/res socials (de Navarra) que van contestar les seves preguntes opina que la ètica ha de ser matèria d'estudi en la carrera de Treball Social i un 96% considera que ha de ser matèria obligatòria. Dels enquestats només un 20% afirma haver rebut una formació suficient en ètica²⁵.

23 María Jesús Úriz Pemán, "Modelos de resolución de dilemas éticos en el trabajo social", *RTS, Revista de Trabajo Social*, núm. 175, setembre 2004, p. 6 – 27.

24 Francisco J. Bermejo Escobar, "Planteando y tratando de resolver dilemas morales", *Trabajo Social Hoy*, n. 14, 4rt trimestre 1996.

25 M. J. Úriz i altres, *ob.cit.*, p. 75.

Per poder opinar sobre aquesta qüestió, no tenim a mà dades suficients sobre la formació en ètica i deontologia dels treballadors/es socials en l'ensenyament de Treball Social, ni del moment present ni dels darrers anys. Que nosaltres sapiguem, en la major part de departaments l'assignatura d'ètica és optativa, però a la Universitat Pública de Navarra és obligatòria.

6. Coneixement de les funcions i tasques del Consell

Caldria realitzar una difusió periòdica entre la col·legiatura de l'existència i funcions del Consell de Deontologia Professional com a òrgan col·legial a disposició de tots i totes. La pàgina web del Col·legi hauria de recordar-ho periòdicament. Una secció de la pàgina web podria estar dedicada a ètica i deontologia; en ella s'hi recollirien temes d'actualitat en ètica i notícies relacionades com l'aparició d'articles i llibres, conferències i jornades.

7. Recomanacions sobre estudis futurs

L'estudi que hem portat a terme ens ha plantejat moltes preguntes. Hem vist que hi ha diversos interrogants a contestar. Vistes les dades recollides, semblen prioritàries recerques sobre les següents qüestions:

- Confidencialitat, secret professional i protecció de dades.
- Formació en ètica.
- Base teòrica adient per a les respostes del Consell.

En els tres temes, ens sembla imprescindible conèixer què en pensen i què és el que més preocupa ara als professionals. Hem comentat sobre l'estudi fet a Navarra on es preguntava als treballadors/es socials sobre les seves prioritats i preocupacions en aquestes matèries. Un estudi similar seria d'interès que es portés a terme adreçat a la nostra col·legiatura.

BIBLIOGRAFÍA

Codis i documents ètics i deontològics

Col·legi Oficial de DTS i AS de Catalunya. *Codi d'ètica dels Assistents Socials - Código de ética de los Asistentes Sociales*, 1989.

Codi d'Ètica i Deontològic de Diplomats en Treball Social i Assistents Socials de Catalunya, 2000.

Consejo General de Colegios Oficiales de Diplomados en Trabajo Social y Asistentes Sociales, *Código Deontológico de la Profesión de Diplomado en Trabajo Social*. (Text aprovat per l'Assemblea General de Col·legis Oficiales de DTS i AS el 29 de maig de 1999). Madrid, 2009.

Federació Internacional de Treballadors Socials i Consejo General de Colegios Oficiales de Diplomados en Trabajo Social y Asistentes Sociales. *“La ética del Trabajo Social. Principios y criterios”*. (Document aprovat per l'Assemblea general de la FITS a Colombo, Sri Lanka, juliol de 1994), 1996.

Llibres i articles

Alonso, Emília; Bassets, Josefina; Plans, Montserrat i Rubiol, Glòria (2010). *El Consell Assessor d'Ètica Professional del Col·legi Oficial de DTS i AS de Catalunya 1984-200*. Col·legi Oficial de DTS i AS de Catalunya.

Ballesterero Izquierdo, Alberto (2006): *Dilemas éticos en Trabajo Social. Autonomía y paternalismo*. Pamplona, Eunat.

Banks, Sarah (1995): *Ètica y valores en el Trabajo Social*. Barcelona, Ed. Paidós.

Cebolla Bueno, Óscar (2008): “Quiero una copia de mi historia social. La legislación en materia de Protección de datos en Servicios Sociales”. *Revista de Servicios Sociales y Política Social* (Consejo General de Colegios DTS), n. 84.

Col·legi Oficial de DTS i AS de Catalunya (2000): *La Confidencialitat i el Secret Professional*.

Fuentes Caballero, M^a Teresa (2001): “Abordar el conflicte moral. De la intel·ligència ètica personal a la intel·ligència ètica compartida”, *Educació social*, n.17.

Úriz, María Jesús; Ballesterero, Alberto i Urien, Begoña (2007). *Dilemas éticos en la intervención social. Una perspectiva profesional desde el Trabajo Social*. Saragossa, Mira Editores.